basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

SENIOR CERTIFICATE EXAMINATIONS/ NATIONAL SENIOR CERTIFICATE EXAMINATIONS

SESOTHO PUO YA TLATSETSO YA PELE (FAL)

PAMPIRI YA PELE (P1)

MOTSHEANONG/PHUPJANE 2026

TATAISO YA HO TSHWAYA

MATSHWAO: 80

Tataiso ena ya ho tshwaya e na le maqephe a 8.

KAROLO YA A: TEKOKUTLWISISO

TATAISO YA HO TSHWAYA TEKOKUTLWISISO

- Kaha sepheo e le ho lekola kutlwisiso ya mohlahlobuwa, mopeleto o fosahetseng le diphoso tsa puo dikarabong di se ke tsa nkelwa matshwao ntle le ha diphoso tseo di nyotobetsa moelelo/kutlwisiso. (Diphoso di nne di bontshwe.)
- Ha mohlahlobuwa a sebedisitse mantswe a tswang puong e nngwe, e seng ena eo a hlahlojwang ho yona, mantswe ao a se natswe, hape a se ke a nkelwa matshwao ha karabo e ntse e na le moelelo o utlwahalang. Leha ho le jwalo, haeba lentswe le hlahang puong e nngwe le sebedisitswe temeng ebile le hlahella e le karabo e nepahetseng, le abelwe matshwao.
- Bakeng sa potso e bulehileng, mohlahlobuwa a se ke a abelwa matshwao bakeng sa karabo ya E/TJHE kapa KE A DUMELA/HA KE DUMELE. Ho se abuwe matshwao bakeng sa NNETE/MAFOSI kapa NTLHA/MOHOPOLO. Lebaka/tshehetso ke yona e lokelang ho abelwa matshwao.
- Ha karabo e hloka lentswe le le leng empa mohlahlobuwa a fane ka polelo e felletseng, a abelwe matshwao ha feela lentswe le nepahetseng le sehelletswe mola/qatsohisitswe.
- Ha potso e batla dintlha tse pedi/tharo, mohlahlobuwa yena a fane ka dintlha tse fetang tse boletsweng, ho tshwauwe tse pedi/tharo tse qalang.
- Amohela mantswe a sebediswang mabatoweng a fapaneng.
- Bakeng sa dipotso tse nang le kgetho, ananela tlhaku e emetseng karabo e nepahetseng kapa karabo e ngotsweng ka botlalo.

POTSO YA 1

TEMA YA A

1.1 Le bakwa ke tshebediso e mpe ya jwala nakong ya ha moimana a le mmeleng.✓ (1)

1.2 O ne a sa tsebe hore lelapa la hae le letjha, le ka nna la angwa ke ditlamorao tsa tshebediso e mpe ya jwala nakong ya boimana. ✓ (1)

1.3 Molekane. ✓ (1)

1.4 Bana ba Lorna ba hlahile ba na le lefu le bakwang ke bomme ba nwang jwala e le baimana. ✓✓ (2)

1.5
- *Autism* ✓
- *Attention Deficient Hyperactivity Disorder* (ADHD). ✓ (2)

1.6
- Ba na le kgaello kutlwisisong. ✓
- Ka nako tse ding ha ba kgone ho laola maikutlo a bona. ✓
- Ba dieha ho hola. ✓
- Ba na le ditlhoko tse ikgethileng.

Tse tharo feela. (3)

1.7
- Ho ka thusa hore e mong le e mong wa bona a fumane tshehetso eo a e hlokang. ✓
- Ho ka thusa batho ba bang ho ba utlwisisa le ho ba babuelli ba bona. ✓ (2)

1.8
- Ho eketsa tsebo ka lefu lena. ✓
- Ho fana ka tshehetso ho ba anngweng ke lefu lena. ✓ (2)

1.9 Mongodi o bolela hore batho ha ba thusana, ba ka hlola bothata bofe le bofe bo boholo. ✓✓ (2)

1.10 A/Tshwantshiso. ✓✓ (2)

1.11 Maikutlo a kutlwelobohloko/qenehelo baneng hobane ba angwa ha bohloko bophelo ba bona kaofela ke boitshwaro bo bobe ba bomma bona ba ho nwa jwala ba le mmeleng. ✓✓

Ho elwe tlhoko dikarabo tsa bahlahlobuwa. (2)

1.12 Jen Shield, ✓ o ne a dula UK. ✓ (2)

1.13 E, hobane o tla be o fa ngwana eo monyetla wa ho phela jwaloka bohle, o mo tlosa boimeng boo a neng a na le bona mme o mo fa lerato leo a le hlokang.✓✓

Ho elwe tlhoko dikarabo tsa bahlahlobuwa. (2)

TEMA YA B

1.14
- Emere ya ho nwesetsa dijalo. ✓
- Sepetefereko. ✓
- Diatlana tsa ho sebetsa.

Tse pedi feela. (2)

1.15 E totobala ka ho hlahisa ntate le mme ba sebetsa mosebetsi wa matsoho serapeng sa dipalesa. Mosebetsi ona, e ne e le o etswang ke banna feela. ✓✓ (2)

1.16
- Thuto ya hore ntjapedi ha e hlolwe ke sebata. Mosebetsi o a bebofala ha o kopanetswe. ✓✓
- Thuto ya hore batswadi ba rute bana mosebetsi wa ho hlokomela tikoloho ba sa le banyane.

E le nngwe feela, mme ho elwe tlhoko dikarabo tsa bahlahlobuwa. (2)

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA A 30

KAROLO YA B: KGUTSUFATSO

POTSO YA 2

	QOTSO		DINTLHA TSE LEBELLETSWENG
1.	'Letswai le lengata mmeleng wa motho le na le ditlamorao tse itseng maphelong a rona, haholoholo kgatello e phahameng ya madi.'	1.	Letswai le lengata le baka kgatello e hodimo ya madi.
2.	'Mokedikedi o teng mmeleng wa motho le ka hara methatswana ya madi e sitiswa ke kamoo letswai le lengata le sebetsang kateng.'	2.	Le sitisa tshebetso ya ditho tse itseng tsa mmele.
3.	'Diphiyo tsa hao di sebetsa ka thata ho fetisetsa letswai le lengata methatswaneng ya madi.'	3.	Le baka lefu la diphiyo.
4.	'Letswai le lengata le ka baka ho ruruha ha maoto, matsoho, sefahleho le ho dula o pipitletswe nako le nako.'	4.	Le baka ho ruruha ha ditho tsa mmele.
5.	'Tshebediso ya letswai le lengata e ka boela ya baka mafu a kang, lefu la pelo, seterouku, la majwana a diphiyo mmoho le kankere ya mala.'	5.	Le mema mafu a fapaneng.
6.	'Letswai le lengata haholo le ka bakela motho ya le sebedisang mokgathala o mongata o sa tlwaelehang.'	6.	Le tlisa mokgathala o mongata mmeleng wa motho.
7.	'Mmele wa motho ya sebedisang letswai le lengata haholo o ka boela wa lahlehelwa ke khalesiamo mme masapo a hae a ameha hampe.'	7.	Le baka tahlehelo ya khalesiamo ebile le ama le masapo.

(Palo ya mantswe = 71)

Kgutsufatso e lokela ho tshwauwa ka tsela e latelang:

Ho tshwauwa ha kgutsufatso ho itshetlehe ho kenngweng ha dintlha tsa bohlokwa ho latela ditlhoko tsa potso le ho ntshuweng ha tse sa amaneng le potso hohang.

Kabo ya matshwao:

- Matshwao a 7 dintlheng tse supileng. (Letshwao bakeng sa ntlha)
- Matshwao a 3 tshebedisong ya puo.
- Matshwao ohle: 10

Kabo ya matshwao a tshebediso ya puo ha mohlahlobuwa a sebedisitse mantswe a hae:

- Dintlha tse 1 – 3 tse nepahetseng: kabo e be letshwao le le leng.
- Dintlha tse 4 – 5 tse nepahetseng: kabo e be matshwao a mabedi.
- Dintlha tse 6 – 7 tse nepahetseng: kabo e be matshwao a mararo.

Kabo ya matshwao a tshebediso ya puo ha mohlahlobuwa a qotsitse dintlha di le jwalo temeng:

- Ha a qotsitse ntlha tse (6 – 7) a se abelwe matshwao a puo.
- Ha a qotsitse ntlha tse (4 – 5) a abelwe letshwao le le leng la puo.
- Ha a qotsitse ntlha tse (2 – 3) a abelwe matshwao a mabedi a puo.

ELA TLHOKO:

Palo ya mantswe:

- Batshwai ba nnetefatse palo ya mantswe a sebedisitsweng ke bahlahlobuwa.
- Mohlahlobuwa a se hulelwe matshwao ha a sa bontsha palo ya mantswe kapa ha palo ya mantswe e sa nepahala.
- Ha mohlahlobuwa a fetile/tlotse palo e lebelletsweng ya mantswe, motshwayi a bale ho fihlella qetellong ya polelo e le nngwe ka mora palo ya mantswe a lebelletsweng, mme a se tshwaye kgutsufatso kaofela.

Mohlala wa palo ya mantswe:

	Polelo			**Palo ya mantswe**
SESOTHO	*Ke*	*a*	*tsamaya*	3

Tafole ya ho tshwaya kgutsufatso: Ona ke mohlala feela

Dintlha	**Diqotso**	**Puo**	**Matshwao kaofela**
2	5	1	8

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA B: 10

KAROLO YA C: DIBOPEHO LE MELAO YA TSHEBEDISO YA PUO

TATAISO YA HO TSHWAYA

- **Mopeleto**
  - Dikarabo tsa lentswe le le leng di tshwauwe di nepahetse leha mopeleto o fosahetse, ntle leha phoso eo e nyotobetsa moelelo wa lentswe leo.
  - Dikarabong tse ngotsweng ka dipolelo tse felletseng, mopeleto o fosahetseng o se ke wa abelwa dintlha haeba tshebediso ya puo e le yona e hlahlojwang.
  - Moo ho hlahlojwang kgutsufatso ya mantswe, karabo e be le matshwao a nepahetseng a puo.
- Dibopeho tsa dipolelo e be tse nepahetseng di be di ngolwe ka dipolelo tse felletseng ho latela ditaelo.
- Bakeng sa dipotso tse nang le kgetho, ananela tlhaku e emetseng karabo e nepahetseng kapa karabo e ngotsweng ka botlalo.

POTSO YA 3

3.1
- Mongolo o moholo. ✓
- Tshebediso ya ditshwantsho.✓
- Puo e susumetsang.

Tse pedi feela. (2)

3.2 A qatsohisa sepheo sa ho hohela bareki hore ba reke sehlahiswa sena. ✓✓ (2)

3.3 E ka thusa mmapatsi ka ho hohela bareki, ba utlwa hore ha ho sesepa se fetang seo ka matla ka ho hlakisa letlalo le ho le fa boleng bo ikgethang ka lebaka la ditlama tsa tlhaho tse fumanwang ho sona. Bareki ba ka se reka hore ba tle ba une molemo wa matla a sona. ✓✓✓ (3)

3.4 Tshebediso ya setshwantsho sa lelapa e ka hohela malapa ho reka sesepa sena hobane malapeng a mangata, bana ba sebedisa mofuta o itseng wa sesepa ha ntate le mme le bona, ba sebedisa tsa bona tse fapaneng. Setshwantsho sena hape se tiisa thabo eo lelapa le tlang ho e fumana ha le sebedisa sesepa se le seng se kgonang lelapa lohle.✓✓✓ (3)

[10]

POTSO YA 4

4.1 Molaetsa o fetiswang ke mokhathunu ke hore baithuti ba bangata kajeno ba kgetha ho sebedisa dithethefatsi ho feta ho kgetha boikwetliso. ✓✓ (2)

4.2 Ho latela leano la puo le matla, le dumellana le matla a maemo ao mokwetlisi ya tenehileng a nang le wona ha a bona baithuti ba duletse dithethefatsi ba sa etse letho. ✓✓ (2)

4.3 Diketsahalo tse khathunung di a etsahala bophelong ba nnete hobane dikolong kajeno, ho na le baithuti ba tsubelang dithethefatsi matlwaneng mme ho ntse ho na le baithuti ba bang le seabo dipapading. Re boetse re bona mokwetlisi ya halefetseng baithuti ba itshenyetsang bokamoso ka ho dulela dithethefatsi.✓✓✓

Ho elwe tlhoko dikarabo tsa bahlahlobuwa. (3)

4.4 Phoqo e hlaha ka tsela ya hore mokwetlisi o kgalema baithuti ba sa mo natseng empa ba bona eka o ipuela ditsiebadimo ebile ba sa itshwenye ho etsa seo a ba laelang sona. ✓✓✓
Ho elwe tlhoko dikarabo tsa bahlahlobuwa. (3)
[10]

POTSO YA 5

5.1 5.1.1 Le bohlokwa ka sela ya ho ruta kapa ho lemosa babadi hore ha re a lokela ho ikgantshetsa batho ba bang. ✓✓ (2)

5.1.2 Le sebedisitswe ka sepheo sa ho totobatsa taba ya hore motho o thusa ya mo thusang. ✓✓ (2)

5.1.3 Sepheo sa hae ke ho toboketsa le ho hlakisa bohlokwa ba ho sebedisana mmoho bophelong. ✓✓ (2)

5.1.4 Sepheo sa mongodi ke ho bontsha hore motho ya sa sebetseng mmoho le ba babang, o tshwana le leshodu le tla hloka ya le thusang mohla mathata. ✓✓ (2)

5.1.5 Ho lepata ho tiiswa kapa ho hatellwa seo ho buuang ka sona ka mantswe ao ekang a a latola. Bohlokwa ba lona polelong eo ke ho hatella taba ya hore ho thusana ho bohlokwa haholo. ✓✓✓ (3)

5.1.6 Bohlokwa ba tshebediso ya polelwana ena ke ho tiisa taba ya hore ha ho motho ya ka ikemelang kapa a ikgona a le nosi. Ha re le batho re a hlokana nakong ya mathata. ✓✓✓ (3)

5.2 5.2.1 A/a tella,✓tsela eo a buang le mosadi enwa ka yona e totobatsa kapa e paka tello. (2)

5.2.2 Le ntsebisa hore monna eo o rata ho iketsa motho ya bohlale. ✓✓ (2)

5.2.3 Di totobala ka hore mosadi eo o buisa monna eo hampe feela a sa kgethe mantswe, o mmitsa tlhalentlhajana ka lebaka la maemo a tshebetso ya hae. ✓✓
Ho elwetlhoko dikarabo tsa bahlahlobuwa. (2)
[20]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA C: 40
MATSHWAO OHLE A PAMPIRI ENA: 80